

**ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΧΕΙΜΕΡΙΝΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: ΣΑΒΒΑΤΟ 27 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2018**

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ Γ΄ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ:

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ:

i. Α) Χρησιμοποιώντας ο άνθρωπος την πρακτική νοημοσύνη του εξασφάλισε τροφή, στέγη, ενδυμασία, ακόμη περισσότερο άρθρωσε λόγο και αισθητοποίησε τη μεταφυσική του αγωνία σε θρησκευτικά σύμβολα, με τα οποία εκδηλώνεται εντονότερα η **διαφορά** του είδους του από τα άλλα έμβια όντα και η έλλογη ιδιότητά του.

Όμως όλα αυτά τα επιτεύγματα του ανθρώπου, τα οποία ο Πρωταγόρας παρουσιάζει με **αξιολογική σειρά και όχι χρονική**, εντάσσονταν σε ένα καθαυτό προ-ηθικό στάδιο της πολιτισμικής εξέλιξης. Όσα είχαν επιτευχθεί ήταν σημαντικά, αλλά δεν ήταν και πανάκεια. Απέβλεπαν κυρίως στην αυτοσυντήρηση των ανθρώπων, οι οποίοι ζούσαν διασκορπισμένοι, και στο πλαίσιο αυτό εκδηλώθηκαν οι πρώτες ομάδες συμβίωσης χωρίς όμως σταθερές δομές, για να αντιμετωπίσουν τις επιθέσεις των ζώων. Ωστόσο η ιδιότυπη αυτή εκδήλωση κοινωνικότητας δεν συνοδευόταν από πολιτική οργάνωση και αυτό πρακτικά σήμαινε ότι οι άνθρωποι γίνονταν επιθετικοί και βίαιοι μεταξύ τους και συνεπώς επικίνδυνοι ο ένας για τον άλλον. Έτσι μαζί με τον φυσικό κίνδυνο από τα άγρια θηρία ο άνθρωπος αντιμετώπιζε τώρα και τον κοινωνικό κίνδυνο που απέρρεε από την τυχαία και χωρίς οργάνωση συνύπαρξή του με τους ομοίους του. Ακόμη μία φορά ήταν αντιμέτωπος με την πρόκληση της επιβίωσής του.

i. β) Επειδή ο Δίας, λοιπόν, ανησυχεί μήπως το ανθρώπινο είδος εξαφανιστεί, ως υπέρτατος ρυθμιστής των πάντων αποφασίζει να σταματήσει τον αφανισμό των ανθρώπων και να τους σώσει. Έτσι στέλνει **τήν αιδῶ καί τήν δίκην**, τα μέσα για την εξασφάλιση της κοινωνικής τάξης μεταξύ των ανθρώπων ώστε να είναι δυνατή η οργάνωση των πόλεων και να αναπτυχθεί παραπέρα ο πολιτισμός. Η αναφορά της ενέργειας του Δία αποτελεί την κορύφωση του διαλόγου και δείχνει το ενδιαφέρον του και τη φροντίδα του για τους ανθρώπους.

Ο Δίας δίνει αυστηρή εντολή να μοιραστούν ή αιδώς και η δίκη σε όλους τους ανθρώπους. Και στην εντολή αυτή για υποχρεωτική και καθολική συμμετοχή προσθέτει μια αιτιολόγηση - επιχείρημα και ένα "νόμο". Είναι λοιπόν απόλυτη η θέση του Δία: **όλοι, χωρίς καμιά**

εξαίρεση, πρέπει να συμμετέχουν στην αιδώ και τη δίκη· διαφορετικά δεν είναι δυνατό να υπάρξει οργανωμένη πολιτεία, ενώ η τιμωρία για όποιον δεν έχει μερίδιο είναι η θανατική ποινή. Αυτό σε πραγματικό επίπεδο σημαίνει πως στις οργανωμένες πολιτείες όλοι οι πολίτες σε κάποιο βαθμό διαθέτουν την πολιτική αρετή, χωρίς αυτό όμως να υπονοεί πως είναι έμφυτη και καθολική, αφού ακόμη και ο Δίας δεν μπορεί να εξασφαλίσει την καθολικότητά της, γιατί δεν αποτελούσε μέρος της αρχικής φύσης του ανθρώπου. Γι' αυτό αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο κάποιος να μην την κατέχει και ορίζει γι' αυτόν ως τιμωρία τον θάνατο. Άρα, δεν υπάρχει αντίφαση, αν με τον Δία και με τη λέξη φύσει εννοήσουμε την προδιάθεση, το «δυνάμει» που μετατρέπεται σε «ένεργεια» με τη διδασκαλία.

Στο σημείο αυτό ολοκληρώνεται ο μύθος του Πρωταγόρα. Κλείνει με τη ρητή και μάλλον υπερβολικά σκληρή εντολή του Δία να επιβληθεί νόμος, σύμφωνα με τον οποίο, όποιος δε συμμετέχει στην αιδώ και τη δίκη, θα πρέπει να θανατώνεται. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνουν οι εξής παρατηρήσεις.

- α) Η απολυτότητα του Δία και η προσωπική του επιβολή αυτού του σκληρού νόμου δείχνει την επιτακτική ανάγκη να διαθέτουν όλοι οι άνθρωποι την αιδώ και τη δίκη. Γίνεται φανερό η αναγκαιότητα ύπαρξης των αρετών αυτών, ώστε να υπάρξουν πόλεις. Η αναφορά στον ίδιο το Δία δεν αφήνει περιθώρια αμφισβήτησης της αξίας της αιδούς και της δίκης. Φυσικά η θανατική ποινή φαντάζει πολύ σκληρή, αποδεικνύει όμως πόσο καταστροφική μπορεί να είναι για μια πόλη η ύπαρξη ανθρώπων αναιδών και αδίκων, ώστε ο Δίας να θεωρεί ότι πρέπει να θανατώνονται, γιατί αποτελούν «άρρωστο κύτταρο» του οργανισμού (πόλη).
- β) Αποδεικνύεται από τον Πρωταγόρα το γεγονός ότι όλοι οι άνθρωποι διαθέτουν τα συστατικά αυτά στοιχεία της πολιτικής τέχνης. Έτσι, θα στηρίξει την άποψή του ότι όλοι είναι μέτοχοι της πολιτικής αρετής και θα εξηγήσει γιατί όλοι μιλούν για θέματα πολιτικής στην εκκλησία του δήμου.
- γ) Εύλογα δημιουργείται μία απορία: αφού ο Δίας δίνει σε όλους τους ανθρώπους την αιδώ και τη δίκη, πώς στη συνέχεια γίνεται αναφορά σε τιμωρία αυτών που δεν τη διαθέτουν; Στο ερώτημα αυτό μπορούμε να απαντήσουμε ως εξής: η αιδώ και η δίκη **δεν είναι έμφυτες** στον άνθρωπο, αφού δεν του δόθηκαν τη στιγμή της δημιουργίας του, αλλά του δόθηκαν ως **έννοιες**, ως **πρότυπα** που έπρεπε να κατακτηθούν από αυτόν με τη λογική και με τον προσωπικό του αγώνα. Τα δύο αυτά στοιχεία είναι **επίκτητα**, αφού οι άνθρωποι τα απέκτησαν κάποια στιγμή μέσα στην ιστορική τους πορεία. Άρα, η μετέπειτα επέμβαση του Δία δεν είναι μια εμφύτευση αυτών των αξιών στην ανθρώπινη φύση. Περισσότερο μοιάζει με μια παρέμβαση που έρχεται να επιβάλει στους ανθρώπους να υιοθετήσουν αυτά τα δύο στοιχεία. Ο Δίας, δηλαδή, βλέποντας την πορεία των ανθρώπων, συμπεραίνει ότι χρειάζονται την αιδώ και τη δίκη, για να μην αφανιστούν. Στέλνει, λοιπόν, ρητή διαταγή να τις έχουν όλοι οι άνθρωποι. Αν αυτοί παραβούν αυτή την εντολή, αν, λοιπόν, δεν τις κάνουν στοιχεία του χαρακτήρα τους, τότε θα πρέπει να τιμωρηθούν με την εσχάτη των ποινών.

δ) Αξιοπρόσεχτος είναι ο παραλληλισμός του ανθρώπου που δε μετέχει στην αιδώ και τη δίκη, με αρρώστια για την πόλη. Ο Προμηθέας θέλει να τονίσει την αξία των δύο αυτών αρετών. Ο μη κάτοχός τους δεν είναι απλώς «ελλιπής» πολίτης αλλά νόσημα της πόλεως.

ii. 1) Τα «δώρα» του Προμηθέα καθιστούν τον άνθρωπο ικανό να επεμβαίνει στη φύση, να προσπαθεί να την αλλάξει και να καλυτερέψει τη ζωή του. **Ο Προμηθέας έδωσε στον άνθρωπο τη δυνατότητα όχι απλώς να επιβιώσει, αλλά και να διαφοροποιηθεί από τους άλλους ζωικούς οργανισμούς, δημιουργώντας θεμελιώδεις μορφές πολιτισμού,** «πρώτον μὲν... τροφὰς ἤϋρετο.» Η βασική αρχή που προϋποτίθεται στον μύθο για τον Προμηθέα είναι **ὅτι ο άνθρωπος δημιουργεί τον εαυτό του και τον κόσμο του.** Το παράδειγμα του Προμηθέα εκφράζει επίσης τα αιτήματα του ανθρωπισμού, καθώς ο Προμηθέας αναπτύσσει και ενισχύει το ανεξάρτητο και φιλόανθρωπο ήθος του με **την πρόθεση να απαλλάξει τους συνανθρώπους του από την υποταγή στη φύση, δηλαδή σε μια άλογη μορφή αυθεντίας.** Έτσι χρησιμοποιώντας ο άνθρωπος την πρακτική νοημοσύνη του εξασφάλισε τροφή, στέγη, ενδυμασία, ακόμη περισσότερο άρθρωσε λόγο και αισθητοποίησε τη μεταφυσική του αγωνία σε θρησκευτικά σύμβολα, με τα οποία εκδηλώνεται εντονότερα η **διαφορά** του είδους του από τα άλλα έμβια όντα και η έλλογη ιδιότητά του.

ii. 2) Εδώ η **αιδώς** και η **δίκη** δεν παρουσιάζονται σαν κατώτερες θεότητες αλλά ως ηθικές ιδιότητες και αξίες:

Η **αιδώς** είναι μια έννοια σύνθετη αφού περιλαμβάνει την έννοια της ηθικότητας, της ηθικής συνείδησης, του σεβασμού στους άγραφους νόμους, του φιλότιμου και του αυτοσεβασμού. Γενικά εκφράζει το συναίσθημα της ντροπής που νιώθει ο άνθρωπος κάθε φορά που κάνει μια πράξη αντίθετη με τον ηθικό κώδικα. Δηλαδή, ο άνθρωπος κυριεύεται από το αίσθημα της αιδούς, όταν οι πράξεις του μειώνουν τον ίδιο, τον ρίχνουν στα μάτια και στη συνείδηση των άλλων, όταν αυτοταπεινώνεται. Είναι επίσης και η αγανάκτηση που συχνά εκδηλώνεται με αποδοκιμασία για όποιον ενεργεί αντικοινωνικά. Το συναίσθημα αυτό λειτουργεί και ως κίνητρο για την εκτέλεση του χρέους και του καθήκοντος που επιβάλλει η κοινωνία στα μέλη της, αφού έτσι αποφεύγεται η αγανάκτηση και η αποδοκιμασία των άλλων.

Η **δίκη** είναι το συναίσθημα της δικαιοσύνης, η αντίληψη του δικαίου και του αδίκου, ο σεβασμός των γραπτών νόμων και των δικαιωμάτων των άλλων ανθρώπων και οι ενέργειες για την αποκατάσταση αυτών των δικαιωμάτων όταν καταστρατηγούνται βάνουσα από κάποιον.. Τέλος, θα μπορούσαμε να πούμε ότι με τον όρο **δίκη**, όπως μάλιστα αναφέρεται στο σημείο αυτό, εννοείται λιγότερο ο νόμος και η τήρησή του, αλλά περισσότερο η εσωτερική ανάγκη του ανθρώπου για δικαιοσύνη, η έμφυτη δίψα του ανθρώπου για το νόμιμο, το ηθικό και το έντιμο.

iii. 1 – β, 2- ε, 3- γ, 4- β, 5- α

iv. χειροκροτώ- επεχειρεί

δέμα- υποδέσεις

εργάτης- δημιουργική

ερμηνεία- Ερμής

σχέση- μετέσχε/ μετέχειν

vi. Όπως πιστεύει ο Αριστοτέλης, το δίκαιο αφορά στις σχέσεις με τους άλλους συνανθρώπους μας. Δικαιοσύνη ορίζεται η ισότητα, αφού το άδικο είναι η ανισότητα· όπως ο ίδιος θεωρεί, αφού η αδικία σχετίζεται με τις άνισες συναλλαγές, η δικαιοσύνη και το δίκαιο θα πρέπει λογικά να σχετίζονται με την ισότητα στις συναλλαγές. Είναι ολοφάνερο επομένως, ότι η δικαιοσύνη είναι ένα είδος μεσότητας ανάμεσα σε μια υπερβολή και μια έλλειψη·

Φυσικά ο Αριστοτέλης ισχυρίζεται ότι δικαιοσύνη είναι το μέσο ανάμεσα στο πολύ και το λίγο. Από τη μία μεριά, ο άδικος, εξαιτίας του γεγονότος ότι αδικεί, απολαμβάνει περισσότερα· ο αδικούμενος από την άλλη, εξαιτίας του γεγονότος ότι αδικείται, απολαμβάνει λιγότερα. Ενώ ακριβώς το μέσον ανάμεσα στο περισσότερο και το λιγότερο είναι το δίκαιο. Και το μέσον είναι η ισότητα· προκύπτει έτσι το συμπέρασμα: η δικαιοσύνη πρέπει να είναι και όντως είναι η ισότητα ανάμεσα στο πολύ και το λίγο, και αντίστοιχα ο δίκαιος είναι αυτός που θέλει να έχει την ισότητα. Και η ισότητα αφορά τις σχέσεις των ανθρώπων, και προϋποθέτει τουλάχιστον δύο όρους. Άρα, δικαιοσύνη είναι η ισότητα στις σχέσεις με τους άλλους, και δίκαιος θα είναι ένας άνθρωπος που έχει την ισότητα σε αυτές τις σχέσεις.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

- i. Οι νόμοι, αφετέρου, θέλουν τη δικαιοσύνη και την αρετή και το ωφέλιμο, και αυτό επιδιώκουν, και όταν αυτό βρεθεί, προβάλλεται ως γενικός κανόνας, που ισχύει εξίσου και με όμοιο τρόπο για όλους, και αυτό είναι ο νόμος. Σε αυτόν αρμόζει να υπακούουν όλοι για πολλούς λόγους, και κυρίως επειδή κάθε νόμος είναι θεϊκή ανακάλυψη και δωρεά, τρόπος σκέψης των συνेतών ανθρώπων, διόρθωση των εκούσιων και ακούσιων λαθών, κοινή συμφωνία της πόλης, σύμφωνα με την οποία αρμόζει να ζουν όλοι οι πολίτες.
- ii. Ο Δημοσθένης συγκρίνει δύο παράγοντες που ρυθμίζουν την ανθρώπινη ζωή. Αυτοί είναι η φύση και οι νόμοι. Ωστόσο υπάρχει μια σημαντική διαφορά ανάμεσα τους. Η

φύση, από την μία, αν είναι φαύλη, πολλές φορές θέλει το κακό των ανθρώπων· για αυτό θα δούμε πολλές φορές ότι άνθρωποι με τέτοια φύση κάνουν λάθη. Οι νόμοι, από την άλλη, θέλουν τη δικαιοσύνη και την αρετή και το ωφέλιμο και αυτό ζητούν με κάθε τρόπο. Κατά τον ίδιο, ο νόμος υπερτερεί της φύσης για πολλούς λόγους, εκ των οποίων ο βασικότερος είναι η θεική προέλευση και δωρεά του νόμου. Με τον νόμο οι άνθρωποι σκέφτονται πιο συνετά και τέλος είναι μια κοινή συμφωνία όλων όσων ζουν μέσα στην πόλη.

iii. το συμφέρον: δοτική ενικού- συμφέροντι

πόλιν: δοτική πληθυντ.- πολέσι(ν)

αμαρτημάτων: ίδια πτώση του άλλου αριθμού- αμαρτήματος

πάντας: δοτική πληθυντ. στο ίδιο γένος- πάσιν

ποιειν: γ' ενικό Οριστικής Ενεστώτα ίδια φωνή- ποιει

ζητουσιν: β' ενικό Υποτακτικής Ενεστώτα ίδια φωνή- ζητης

βούλεται: γ' πληθυντ. Οριστικής Παρατατικού- εβούλοντο

εστί: ίδιο πρόσωπο στην Οριστική Μέλλοντα- έσται

ὅ̃ πάντας πείθεσθαι προσήκει διὰ πολλά, καὶ μάλισθ' ὅτι πᾶς ἐστι νόμος εὖρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δ' ἀνθρώπων φρονίμων, ἐπανόρθωμα δὲ τῶν ἔκουσίων καὶ ἀκουσίων ἀμαρτημάτων, πόλεως δὲ συνθήκη κοινή, καθ' ἣν πᾶσι προσήκει ζῆν τοῖς ἐν τῇ πόλει.:

οἱς πάντα πείθεσθαι προσήκει διὰ πολυ, καὶ μάλισθ' ὅτι παντες εἰσιν νόμοι ευρήματα μὲν καὶ δῶρα θεου, δόγματα δ' ἀνθρώπου φρονίμου, ἐπανορθώματα δὲ του ἔκουσίου καὶ ἀκουσίου ἀμαρτήματος, πόλεων δὲ συνθήκαι κοιναι, καθ' ας πᾶσι προσήκει ζῆν τω ἐν ταις πόλεσιν.